

İÇƏRİŞƏHƏR

• Tarix-Memarlıq Qoruğu

Dəyərlərimizə sevgi nümunəsi

İçərişəhər qədim və orta əslər dövrünə aid zəngin maddi və mədəni mədəniyyət abidələrini yüzillərdən bəridir qoruyub saxlayır. Bura ruhumuzun şəhəridir. Dərisqal və dolanbac küçələrində dolaşdıqca daşların sükutunu pozan ayaq səslərimiz hər addımda bir tarix pıçıldayır. Qədim mədəniyyət və dövlətçilik ənənələrinə malik böyük bir xalqın həyat hekayəsini nəql edir. Bura milli varlığımızın daşların səsinə, görkəmində, möhkəmliyində, doğmalığında əks olunduğu yerdır. Əsrlər boyu müxtəlif mədəniyyətlərin, dini inancların ahəngdarlıqla qovuşaraq mükəmməl harmoniya yaratdığı əfsanəvi məkandır. Bura tariximizin daş yaddasıdır, onun hər parçası tarixin əbədləşmiş məqamlarını, şəhərsalma memarlığının fundamental prinsiplərini özündə əks etdirir. Bura Azərbaycan xalqının milli sərvətidir.

İçərişəhər və onun ərazisindəki Qız qalası, Qala divarları, Şirvanşahlar Saray Kompleksi, məscidlər, karvansaralar, hamamlar və digər memarlıq abidələri öz orijinallığı və təkrarolunmaz gözəlliyi ilə bəşər mədəniyyəti inciləri sırasında xüsusi yer tutur.

Etiraf

Zaman keçdikcə İçərişəhərin tariximiz, bugününümüz və gələcəyimiz üçün nə qədər yüksək mədəni dəyər daşdığını daha dərinlən anlayırıq. Əfsuslar olsun ki, uzun illər bu tarixi-mədəni dəyərimizə la-yiq olduğu münasibəti göstərə bilməmişik.

İçərişəhərin dəniz tərəfini əhatə edən qala divarlarının XIX əsrin sonlarında sökülərək daşlarının küçəyə düzüldüyünü, yalnız Qafqaz canişinliyinin müdaxiləsindən sonra bu düşüncəsiz hərəkətin dayanandırıldığını xatirələrdən oxuyanda vaxtilə bu şəhərə belə məsuliyyətsiz münasibətə görə heyfəsilənməyə bilmirsen.

İndiki İstiqlaliyyət küçəsi boyunca üzəşəgü hərəkət edən zaman qala divarlarına bitişik tikilib onları görünməz edən tarixi-memarlıq incilərini seyr edərkən istəməz cavabsız suallarla baş-başa qalırsan... Görəsən, bu binaları bir qədər aralıda ucaltmaq olmazdımı?! İçərişəhərin ətrafı Bayırşəhər adlanırdı. Orta əsrlərdə Bayırşəhər qala hasarından kənarda olan hissəyə deyilirdi. Burada sənətkar məhəllələri vardı. Bəzi sənətkarlar elə oradaca ev tikib yaşayırdılar.

Neft gəliirlərindən zənginləşən Bakı milyonçuları XX əsrin əvvəllərində bir-birinin bəhsinə qala divarlarından kənarda gözəl binaların inşasına başlamışdılar. Bu tikinti işləri qala divarlarının birinci cərgəsinin sökülməsi və daşlarının satılmasından sonra daha böyük vüsət almışdı. Bundan sonra qədim Bakının görünüşü də dəyişmişdi. XIX əsrin sonlarında və XX əsrin əvvəllərində Bayırşəhərdə barokko, qotik, klassik, neoklassik memarlıq üslublarını əsk etdirən

bir çox avropasayağı binalar tikildi və Bakı böyüməyə başladı.

Bakı milyonçuları bir tərəfdən şəhəri genişləndirib gözəlləşdirir, digər tərəfdən isə özləri də hiss etmədən qədim şəhərin böyük tarixinə, zəngin mədəniyyətinə xələl gətirir, laqeydlik göstərirdilər. Əslində İçərişəhər Bakının qəlbində keçmiş əks etdirən mədəni irsimizin yadigarı idi.

İçərişəhərə laqeyd münasibət sovet dövründə də müəyyən qədər davam etmişdi və burada erməni hiyləgərliyi, tariximizə qarşı bu mil-lətin düşmənciliyi az rol oynamamışdı. O dövrdə belə layihələrin ic-rasında əsas söz sahiblərindən olan erməni mühəndislərindən birinin fitnəsi ilə indiki “İçərişəhər” metrostansiyasının qala divarları-nın düz böyründə tikilməsi hər hal-da bunun sübutudur.

Yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişindən sonra bir çox tarixi dəyərlərimiz kimi İçərişəhər də öz qüdrətli hamisini tapdı. Heydər Əliyev bu möhtəşəm tarixi-memarlıq abidələrini, mədəni irsimizin yadigarlarını hər zaman qoruyur, onu bizlərə düş-mən kəsilenlərin dağdığı əməllərindən, öz içimizdən olanların tə-mahından hifz edirdi. İçərişəhəri Azərbaycanın qiymətli tarixi sərvəti kimi müxtəlif yollarla bütün dünyada tanıdırdı.

2005-ci ildən İçərişəhər üçün yeni həyat başladı

10 fevral 2005-ci ildə Prezident İlham Əliyevin sərəncamı ilə “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi yaradıldı. Dövlət başçısı belə bir addımla bu möhtəşəm memarlıq - şəhərsalma kompleksinin qorunub saxlanması üçün unikal idarəetmə sistemi formalaşdırdı. Ərazidə aparılan bütün işləri bununla vahid dövlət nəzarəti altına aldı. Qədim şəhərdə bütün abidə və tarixi binaların inventarizasiyası həyata keçirildi. Ərazidə neq-liyyatın hərəkətinin tənzimlənməsi ilə bağlı mühüm tədbirlər görüldü.

Milli dəyərlərimizin qorunması və dünyada təbliği sahəsində misilsiz işlər görən Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyeva da bu tarixi məkanda gedən bərpa və abadlıq tədbirlərini birbaşa nəzarətində saxlayaraq görülən işlərə böyük qayğısı, qəlbinin istiliyi, səliqə-sahmanı ilə mədəni dəyər qatdı.

İçərişəhərin mühafizəsi, bərpa-sı, burada arxeoloji işlərin aparılması, tarix-memarlıq abidələrinin elmi, mədəni cəhətdən öyrənilməsi, milli mədəniyyətin inkişafına və təbliğinə kömək məqsədilə əksər kütləvi tədbirlərin həyata keçirilməsi, ənənəvi küçə şəbəkələri olduğu kimi saxlanılmaqla turizm infrastrukturunun qurulması istiqamətində əhəmiyyətli addımlar atıldı.

2009-cu ildə Mehriban xanımın dəstəyi ilə yerli və beynəlxalq ekspertlər qrupu tərəfindən Bakının tarixi mərkəzinin memarlıq irsinin sistemli şəkildə konservasiyası və gələcək inkişafını beynəlxalq prinsiplərə müvafiq olaraq planlaşdırılmasının təmin edilməsi məqsədilə İçərişəhərin “Baş Plan”ı hazırlandı. Elə həmin il Dünya İrs Komitəsi üzvlərinin İçərişəhərin Təhlükədə olan Ümumdünya İrs Siyahısından çıxarılmasına yekdilliklə səs verməsi də burada görülən işlərin, İçərişəhərə artan diqqətin və qayğının nəticəsi idi.

Muzeylər şəhəri

İndi qanunvericiliyə əsasən, İçərişəhərdə təmir, bərpa və yenidənqurma işləri yalnız “İçərişəhər” Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin razılığı ilə aparıla bilər. Qoruq ərazisinin abadlaşdırılması, sanitariya təmizliyi, abidələrin, yaşayış və qeyri-yasayış sahələrinin təmiri, mühəndis-kommunikasiya xətlərinin, yol örtüyünün öz nizamında olması daim nəzarətdədir. “İçərişəhər” ərazisinin, arxeoloji abidələr və arxeoloji qazıntı yerlərinin rəqəmlı elektron xəritəsi tərtib olunub. Yaradılmış elektron xəritə və məlumat bankı müxtəlif tarixi dövrlər üzrə şəhərin dəyişən planının izlənməsinə və tədqiqinə imkan yaradır.

Memarlıq abidələri üzərində aparılan bərpa işlərinə Avropanın bu sahədə zəngin təcrübəyə malik aparıcı bərpa şirkətləri cəlb edilib. Bərpa prosesi bu şirkətlərlə birlikdə həyata keçirilir. Bu əməkdaşlıq çərçivəsində Məhəmməd Məscidi, Karvansara, Cümə Məscidi, Bəylər Məscidi, Məktəb-Məscid, “Qız Qalası” və Şirvanşahlar Sarayı kompleksində irimiqyaslı bərpa-konser-

vasiya işləri aparılıb. İçərişəhər ərazisində açıq səma altında olan təbii irsin maksimum qorunması və inkişafı üçün arxeoloji qazıntı yerləri muzeyləşdirilib və “Arxeoloji Park” adı altında istirahət guşəsi kimi qonaqların istifadəsinə verilib. Qədim şəhərin ziyarətçiləri körpü və keçidlər vasitəsi ilə X-XIII əsrlərə aid olan, konservasiya olunmuş qədim tikili yerlərini indi rahatlıqla müşahidə edə bilirlər.

İçərişəhərdəki bir çox konservasiya işlərinə rəhbərliyi Avstriyanın məşhur bərpaçı-mütəxəssisi, dünyanın müxtəlif yerlərində 400-dən artıq abidəni bərpa etmiş Erix Pummer edib. Bərpa işləri beynəlxalq standartlara cavab verən ən müasir texnologiyalarla həyata keçirilib. Ümumiyyətlə, ərazidə gedən bərpa işləri UNESCO-nun təşkilatı dəstəyi ilə beynəlxalq ekspertlər qrupu tərəfindən hazırlanmış “Master Plan”a əsasən aparılır.

Bu məkandakı tarixi memarlıq abidələrinin özünəməxsusluğunu və uzunömürlüyünü təmin etmək üçün müasir bərpa metodlarından istifadə edilir. Şəhərsalma tarixi nəzərə alınmaqla ərazinin ansamblında önəmli yer tutan, bir çox abidələrin hissələri, qalıqları üzərində elmi araşdırmalar aparılır. Obyektlərin ilkin görkəmi sırf elmi prinsiplər əsasında bərpa olunur. Bərpənin əsas məqsədi qədim tikilinin yenidən canlandırılması və abidənin özəlliklərinin sərgilənməsidir. Bu özəlliyi şəhərimizin qonaqlarına və yerli əhaliyə müasir üsullarla təqdim edən ən effektiv vasitə, təbii ki, abidələrin həm də muzeyləşdirilməsidir. İçərişəhərdə abidələr əhəmiyyət dərəcəsinə görə müxtəlif formada muzeyləşdirilir. Beləliklə tarixi şəhərin keçmiş abidələrin görkəmində dilə gətirilir, dövrün tarixi canlandırılır.

Bu gün İçərişəhər təkcə Azərbaycan üçün deyil, həm də bəşəri dəyər kimi yüksək qiymətləndirilən tarixi abidədir. Bunu UNESCO-nun Dünya Maddi İrs Siyahısına İçərişəhərin Qız qalası və Şirvanşahlar Saray Kompleksi ilə birgə salınması da təsdiq edir. Azərbaycan memarlığının, onun tarixinin bir hissəsi, Azərbaycan xalqının maddi-mədəniyyət irsinin qiymətli nümunəsi olan bu abidələr UNESCO tərəfindən ümumdünya irsi kimi qəbul olunub. Bu da ölkəmizin dünyaya mədəni irsinə çox gözəl bir töhfəsidir.

Tarix davam edir

Burada abidələr üç qrupda təsnif edilir. İlk növbədə dünya əhəmiyyətli abidələr muzeyləşdirilir. Qız qalası, Şirvanşahlar sarayı, Məhəmməd məscidi kimi abidələr

bu qrupa aiddir. Ölkə əhəmiyyətli abidələr isə qismən muzeyləşdirilərək funksiyasına uyğun müstəqil obyektə çevrilir. İçərişəhərdəki karvansaraları, məscidləri və hamamları buna nümunə göstərə bilər. Yerli əhəmiyyətli abidələrdə isə qarışıq muzeyləşdirmə aparılaraq müxtəlif növ ekspozisiya kompleksləri cəmləşdirilir. Bunu XIX - XX əsrin yaşayış binalarında görmək olar.

İçərişəhərin özəlliyi həm də ondadır ki, burada tarix bitmir, əksinə davam edir. Keçmiş, bu gün və gələcək bu məkanda qovuşur. İçərişəhərdəki yaşayış evlərində bu gün də sakinlər yaşayır və bu tarixi məkanın hər biri misilsiz sərvət qədər qiymətli olan abidələr kimi adət-ənənələr, həyat və məişət ruhu da nəsillərdən-nəsillərə ötürülür. Əsrlər əvvəl olduğu kimi, bu gün də İçərişəhərdə dükən-bazar, Azərbaycan mətbəxinin unudulmaz da-

Milli dəyərlərimizin qorunması və dünyada təbliği sahəsində misilsiz işlər görən Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO və ISESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyeva bu tarixi məkanda gedən bərpa və abadlıq tədbirlərini birbaşa nəzarətində saxlayaraq görülən işlərə böyük qayğısı, qəlbinin istiliyi, səliqə-səhmanı ilə mədəni dəyər qatdı.

təbii qoruyan ictimai-iaşə məkanları, sənətkarlıq köşkləri və s. fəaliyyət göstərir. Bu məkan canlı orqanizmi kimi öz təbii halında əsrlərdən-əslərə qucaq açıq. Şəhərin unikalılığı ondadır ki, bura şəhər açılıb, axşam bağlanan muzey deyil: canlı bir şəhərdir. Hətta insanlar unudurlar ki, tarixi məkandadırlar və hər gün XII, XV, XVII əsrlərin abidələri ilə ünsiyyətdə olurlar.

Xoş niyyət

İçərişəhərdə aparılan abadlıq tədbirləri ətrafında məqsədli “fırtına qoparmağa” çalışanların qərəzli hay-küyünün insanlarımızda yaratdığı narahatlıqları nəzərə alaraq bu günlərdə də Mehriban xanım Əliyeva İçərişəhərə gəldi. Həyata keçirilən abadlıq tədbirləri ilə yerində bir daha tanış olaraq sakinlərlə görüşdü. Öz təmkini, bu yurdu hər məkanı kimi İçərişəhərə də sevgi dolu münasibəti ilə qərəzli kəsrlərin bəd niyyətlərini gözündə qoydu. Ən nəcib işlərə də ləkə atmaq istəyənləri, ən gözəl təşəbbüslərə də dodaq büzənləri öz vicdanları və inancları ilə baş-başa buraxdı. “Hər insan öz vicdanı və Allah qarşısında cavab verir. Ona görə mən əminəm ki, pis niyyətlər, tənqidatlar, nifrət hissi ilə heç vaxt yaxşı bir nəticə əldə etmək mümkün deyil. Vətənimizə, Vətənimizin hər bir mədəni abidəsinə, tarixinə, dininə yalnız və yalnız xoş niyyət, mərhəmət, sevgi bəsləməliyik”, -

dedi Mehriban xanım. “İnsanlarımız bunu çox gözəl bilir, çox gözəl hiss edir. Ona görə mən bu gün şəxsən bura gəldim. Mən bilirdim, bütün bu hadisələrin gedişatı haqqında məndə məlumat var idi. Amma mən yenə də sahibkarlarla görüşmək istəyirdim. Bir daha əmin olmaq istəyirdim ki, yeni heç bir inşaat yoxdur. Buradakı tarixi və mədəni abidələrə heç bir təhlükə yoxdur. Əksinə, bütün bu addımlar onların qorunmasına yönəlib... İçərişəhərimiz gözəldir, bizim sərvətimizdir, bundan sonra biz onu qoruyub saxlayacağıq, gələcək nəsillərə eyni şəkildə təhvil verəcəyik”.

Bütün bunlar da göstərir ki, İçərişəhərə və onun təmsalında Vətənimizin bütün tarixi-mədəni dəyərlərinə sevgisində Prezident İlham Əliyevdən, Birinci vitse-prezident Mehriban xanım Əliyevadan üstün və səmimi kimsə yoxdur, əslində.

Və bu sevgi hissi, səmimi doğmaliq çoxlarından fərqli olaraq real əmələ əsaslanır. Mənasız və cəmiyyətimiz üçün ziyanlı hay-küylərə deyil...

İradə ƏLİYEVA,
“Azərbaycan”